

Orta Asya ve Güney Kafkasya'daki Türk Cumhuriyetlerinin Küresel Dünyaya Entegrasyonunun Ekonomi Politikği

Özlem Arzu Azer (Istanbul University, Turkey)

Political and Economic Integration of the Central Asian and South Caucasian Turkish Republics into the Global World

Abstract

With the dissolution of Soviet Union, former Soviet Republics' central planned economy transformed into free market economy and structural reforms were made as parallel of this development. These former socialist countries have some difficulties to adopt capitalism due to absence of some fundamental features of capitalism and inheritance of Soviet Union.

Ending big threat of communism, the geo-strategical importance of the region increased for the West because these countries own the oil and gas resources besides they are starting point or transit country of the energy pipelines. However, these transition countries could not develop economically and poverty became the major problem for most of Central Asian and South Caucasian Turkic Republics. As economic problems lead weakness of governance, ethnical conflicts and border conflicts threat these new independent countries. The region seems in the center of war for power due to rich natural resources and pipelines as well as the connection point to Afghanistan and being the exit to the Black Sea.

This paper seeks economic situations of Central Asian and South Caucasian Turkic Republics which geo-strategical importance increased due to natural resources and geographic location during Post Cold-War era. This work is based on statistical data provided by United Nations Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE), United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) and International Monetary Fund (IMF), covering the period of 1990-2008 and contains Azerbaijan, Kyrgyzstan, Kazakhstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Tajikistan.

JEL Codes: D74, F59, P20

1 Sovyetler Birliğı'nin Çöküşü ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumu

Sovyetler Birliğı'nin dağılması anlamına gelen 15 Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kurulması, 8 Aralık 1991 tarihinde 'Belovesjk Anlaşması' ile gerçekleşmiştir. Belovesjk Anlaşması, SSCB'nin dağılması ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) kurucu anlaşması olmasıyla birlikte ekonomi ve politika tarihinde bir dönemin sonu anlamına gelmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, batılı uluslararası kurumların varlık nedenleri sorgulanırken, bu kurumların yeniden yapılandırılma gerekliliği de zuhur etmiştir. İki kutuplu denge, yerini tek kutuplu bir dünyaya bırakırken, ilerleyen zamanlarda Rusya'nın dünya dengelerinde yeni bir rol alma çabaları, Kafkasya topraklarının güç savaşlarının odağında olmasına sebep olmuştur. Dünya tarihinde yeni bir sayfa açan 11 Eylül terör saldırısı ve artan kimlik kökenli iç çatışmalar paradigma değişikliğine sebep olurken, ABD ve uluslararası kurumlar 'teröre karşı küresel savaş' şemsiyesi altında yeni stratejiler oluşturmuş ve bu stratejiler kapsamında Kafkasya'nın jeostratejik önemi artmıştır.

2 Soğuk Savaş Sonrasında NATO'nun Dönüşümü ve Ajandadaki Kafkasya

Soğuk Savaş'ın bitişiyle komünizm tehdidinin sona ermesi sonucunda fonksiyonunu yitiren NATO sorgulanmaya başlamış, ancak artan etnik ve dini kökenli iç çatışmalar/savaşlar ve 2001 yılında ABD'de yaşanan terör saldırısı sonucunda yeni tehditler odağında yeniden yapılandırılmıştır. 1999 Washington Zirvesi'nde, halen yürürlükte olan Stratejik Konsept kabul edilmiş ve NATO'nun hareket alanını genişletilmiştir. NATO'ya küresel düzeyde güvenlik misyonu yüklenmesini sağlayan Stratejik Konsept'in esaslarına göre, 5.maddenin içeriği NATO'nun alan dışı operasyon yapmasına imkan veren yasal dayanak kazanmıştır.

SSCB'nin çöküşüyle NATO'nun tehdit algılamalarında değişiklik olmuş, yeni dönemin tehditleri ise savaşın değişen formu ekseninde artan kimlik çıkış noktalı iç çatışmalar ve artan milliyetçilik akımları başta olmak üzere göç, uyuşturucu ve silah ticareti, küresel terörizm, kitle imha silahlarının yayılması olmuştur. Bir başka tehdit algılaması ise, batı değerlerini benimsememiş, demokrasinin yerleşmediği devletlerdir. Bu çerçevede, Güvenlik Konseyi tarafından Batı değerlerini benimsememiş toplumlar ve devletlere yapılacak müdahalelerde ortak hareket mümkündür (Arı,1996:s.185). Böylece, NATO yeni bir savunma konseptiyle yapısal dönüşümünü gerçekleştirmiştir. NATO'nun yeni tehdit algılamalarını; uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, organize suçlar, uluslararası terörizmle mücadele, etnik ve bölgesel çatışmalar, göç, kitle imha silahlarının yayılması oluşturmaktadır.

NATO'ya yeni bir anlam yükleyerek yapısal dönüşümünü tamamlaması için iç çatışmalarda yüklendiği görevlerden ziyade 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan terör saldırıları rol oynamıştır. 11/9 terör saldırıları, dünya'da hem iktisadi anlamda, hem politik anlamda dönüm noktası olmuştur. Dünyanın ekonomik ve politik dönüm noktası sayılan 11/9 sonrasında Afganistan'a yapılan müdahale sayesinde ABD, eski Sovyet sahasındaki ülkelerle askeri bağlar kurmuş ve bu ülkelerde konuşlandırılan askeri üsler sayesinde güvenlik zemininde gelecekte de devam edecek bir ilişki inşaa etmiştir (Khagani,2007:224). Bölgesel stratejiler ve güvenlik konuları kapsamında, bölgede askeri üs sayısı hızla artmıştır. NATO ile gelişen ilişkiler paralelinde, askeri üslerin konuşlanmasıyla NATO'nun ve ABD'nin etkinlik alanının da Karadeniz Bölgesinden Kafkasya'ya, Kafkasya'dan da Afganistan'a uzanan bir coğrafyaya yayılması sözkonusudur. Buna paralel, Rusya'da 25 askeri üs (Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Kazakistan,Kırgızistan, Ukrayna, Tacikistan, Moldova) ile eski Sovyet alanında etkisini sürdürmektedir (Lackowski,2007:53). Aslında bölgede hem Rusya, hem ABD-NATO askeri üslerinin inşası 21.yüzyıldaki güç savaşının göstergesidir.

Batı'nın enerji güvenliği bağlamında, bölgedeki yeni bağımsız devletlerin Batı ittifakına dahil edilmesi gündeme gelmiştir. NATO, İttifak'ın genişletilerek yeni tehdit algılamaları paralelinde ortak hareket etme kabiliyetinin artması için bazı programlar geliştirmiştir.

Bunlardan en önemli olanlardan bir tanesi, NATO üyesi olmayan eski sosyalist ülkelerle askeri işbirliğini amaçlayan, barış koruma operasyonları, kriz yönetimi, hava savunması, lojistik, istihbarat gibi faaliyet alanlarını kapsayan 'Barış için Ortaklık' oluşumudur (Peksarı,2007: s.56). 'Barış İçin Ortaklık' (Partnership for Peace-PfP) projesi 10-11 Ocak 1994 Brüksel Zirvesi'nde işlemeye başlamış ve bu bağlamda NATO'ya uyum çerçevesinde, Kafkasya, Orta ve Doğu Avrupa'daki eski sosyalist ülkelere askeri eğitimler verilerek askeri ve güvenlik birliği sağlanmakta, NATO stratejik ilkeleri ve temel değerleri benimsetilmektedir. Bu programa dahil olan NATO üyesi olmayan ülkelerden Hazar Havzası ve Kafkasya Bölgesi'ndekiler, yani eski Sovyet Cumhuriyetleri Kazakistan, Gürcistan, Kırgızistan, Tacikistan, Ermenistan, Ukrayna, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Özbekistan, Moldova, Rusya, Türkmenistan'dır.

3 Kaos Ortamında Kafkasya'nın Artan Jeostratejik Önemi

Soğuk Savaş döneminde Kafkasya Bölgesi'nin, SSCB'nin hakimiyetinde olması, Batı'nın bu bölgede bir strateji geliştirmesinin önünü kesmiştir. SSCB'nin çöküşü ve yeni bağımsız devletler kurulmasıyla yeni bir dönem başlamış ve böylece Batı'nın Bölgeye bakışı da değişmiştir.

Kafkasya Bölgesi'nin, petrol ve doğalgaz kaynaklarına yakınlığı ve enerji kanallarının can damarında olması nedeniyle jeostratejik önemi büyük olup SSCB'nin dağılması sonrasında Batı'nın hakimiyet hedefinde hızla üst sıralara gelmiştir.

	Görünür Petrol Rezervleri (milyar,varil)	Dünyadaki Payı %	Petrol Üretimi (milyon,ton)	2008 yılına göre değişim, 2009	2009 Yılında Dünyadaki Payı %
AB	6,3	0,5%	50,6	-6,1 %	2,6%
OECD	90,8	6,8%	860,1	-0,2 %	22,5%
OPEC	1029,4	77,2%	1574,4	-7,3 %	41,2%
Non-OPEC	180,9	13,6%	1602,0	0,1 %	41,9%
Eski Sovyetler Birliği	122,9	9,2%	643,9	3,0 %	16,9 %
Toplam Dünya	1331,1	100,0%	3820,5	-2,6%	100,0%
	Görünür Gaz Rezervleri (trilyon, kubik metre)	2009 Dünyadaki Payı %	Gaz Üretimi (milyar, kubik metre)	2008 yılına göre değişim, 2009	2009 Yılında Dünyadaki Payı %
AB	2,42	1,3%	171,2	-9,3%	5,7%
OECD	16,18	8,6%	1127,2	0,4%	37,9%
Eski Sovyetler Birliği	58,53	84,2%	694,9	-12,2%	23,2%
Diğer EMEs			1164,9	2,3%	38,9%
Toplam Dünya	187,49	100,0%	2987	-2,1%	100,0%

Tablo 1: 2009 yılı sonunda Kafkasya'daki Görünür Rezervler.

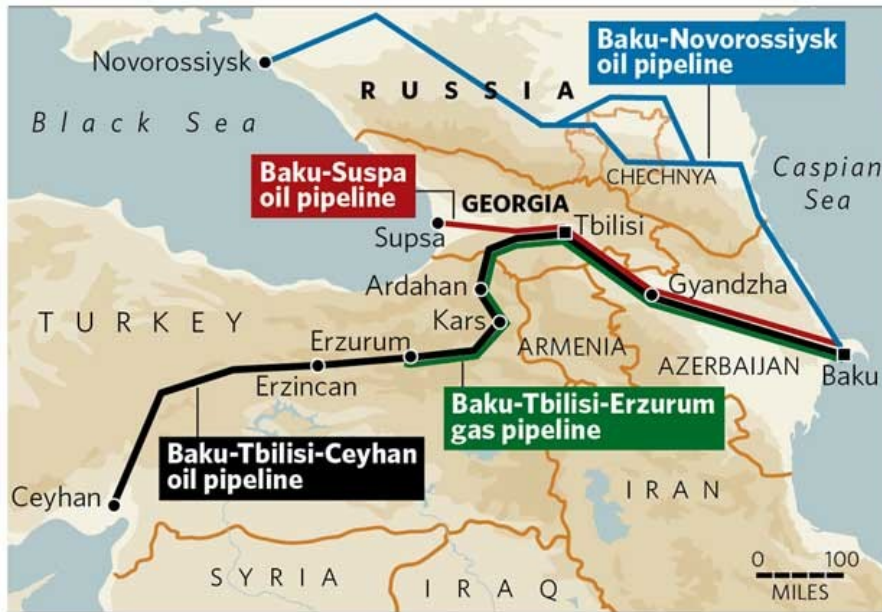
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2010, www.bp.com

Batı gözünde, Hazar Havzası ve Kafkasya'nın jeopolitik öneminin artışının başlıca sebebi enerji güvenliğidir. Doğalgaz ve petrol kaynaklarına sahip bölge, aynı zamanda Avrupa'ya taşınan enerji kanalları açısından da güvenlik konularının başında gelmektedir. Doğalgaz kaynakları zengin olan bölgenin hem 'enerji kaynağı,' hem 'enerji kanalı' olma özelliği onu vazgeçilmez kılarken, gelecekte de Batı'nın ilgi alanında olacağı aşikardır.

Enerji kaynakları analizinde, aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi, 2009 yılı sonunda bölgenin petrol üretiminde dünyadaki payı % 16,9 iken doğalgaz üretimi % 23,2 olarak gerçekleşmiştir. Bölgede petrol üretimi avantajına sahip ülkeler başta Kazakistan olmak üzere sırasıyla Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan iken doğalgaz üretimi açısından bu avantaja Türkmenistan ve Kazakistan sahiptir. Enerji üretiminde Ortadoğu'ya alternatif oluşturması ve enerji hatlarının geçiş yolu olması, Soğuk Savaş sonrası koşullarında bölgeye Batı ilgisinin artmasını açıklamaktadır.

Dünya'daki enerji tüketim dağılımına bakıldığında, halen başta petrol (2009:%35) olmak üzere, kömür (2009:%29) ve doğalgaz kaynaklarının (2009:%24) en büyük paya sahip oldukları görülmektedir.

SSCB'nin çöküşü sonrasında yeni Karadeniz kıyı ülkelerinden olan Gürcistan'ın, petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olmadığı halde Hazar petrol ve doğalgaz kaynaklarının transit noktası olması nedeniyle jeostratejik önemi artmıştır. Bakü-Supsa petrol boru hattı; Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ve Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hatlarının geçiş noktasında olması (Yevseyev) yanında yeni Karadeniz kıyı devleti olması da jeostratejik öneminin artmasına yol açmıştır. Bölgede çeşitli boru hattı projeleri geliştirilmektedir. Gürcistan'ın bir yandan transit ülke olmasından dolayı önemi artarken, diğer yandan Güney Osetya ve Abhazya ile yaşadığı sorunlar gündeminin meşgul etmektedir.

Şekil 1: Hazar Bölgesi Doğalgaz Boruhatları Haritası. Kaynak: European Dialogue.

Batı açısından enerji güvenliği bakımından Kafkasya özel bir öneme sahipken, Rusya açısından da Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni bir güç dengesi oluşturma politikasının bir parçası ve daha da önemlisi güvenlik stratejileri kapsamında Batı güdümünde Kafkasya'nın şekillenmesi düşünülemez. Soğuk Savaş sonrasında, Rusya, eski Sovyet Cumhuriyetlerinden oluşan BDT ile yeni bir askeri ve güvenlik sorunsalıyla karşı karşıya kalmıştır (Garnett, 1997a). Bu yeni güvenlik sorunsalını oluşturan temel konular ise başta yeni ulusların ve yeni ulusal orduların oluşması olmak üzere, çatışmaların ve istikrarsızlığın yayılması, bu topraklardaki dışsal hegemonik isteklerdir (Garnett, 1997b).

Bölge'nin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olması sebebiyle, hegemonya savaşının sahasında olmasından dolayı Kafkasya'daki ülkelerin etnik kökenli çatışmaların ve sınır çatışmalarının ilerde de gündemde olacağı, özerk ve bağımsız yeni devletlerin oluşma ihtimalinin yüksek oluşu ve bu kaotik ortamda uluslar-üstü kurumlar tarafından siyasi ve ekonomik olarak yönlendirileceği düşünülmektedir.

Eski Rusya Başbakanı Yevgeniy Primakov, eski Sovyet Cumhuriyetlerinin istikrara kavuşmasına Rusya'nın katılımını ve Rusya ve BDT'nun yakınlaşmasını engellemek adına 'bir dizi Batılı ülke yöneticisinin' çabaladığı yönünde bir analizi bulunmaktadır (Primakov, 2007:s.150).

İç çatışmalar ve sınır savaşları Bölgede istikrarsızlık yaratırken, bu durum NATO'nun üyelik hususunda çekimser davranmasına yol açmakta, bıçağın öteki yüzünde ise bazı Sivil Toplum Kuruluşları'nın desteğiyle yönetim değişikliği için eylem başlatabilecek kadar zayıf halkalar yaratmaktadır. Bu tür eylemlerin örnekleri, Doğu Avrupa ve Kafkasya'da görülmüştür. Kafkasya Bölgesi, Soğuk Savaş sonrasında iktidar değişikliği ile

sonuçlanan bazı renkli devrimlere sahne olmuştur: Gürcistan (Kasım 2003/Gül Devrimi), Ukrayna (Kasım 2004/Turuncu Devrim), Kırgızistan (Mart 2005/Lale Devrimi).

Bu renkli devrimlerinde gösterdiği gibi, Hazar Havzası ve Kafkasya gerek sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynakları ile, gerek boru hatlarının başladığı/geçtiği yer olmasıyla, gerek Ortadoğu'ya uzanan coğrafyasıyla ve gerek yeni kıyı ülkelerinin Karadeniz'e çıkışıyla, 21.yüzyılda güç savaşlarının tam ortasında yer almaktadır. Bu güç savaşlarının yansımaları, kimi zaman sivil toplum kuruluşlarının örgütlediği isyanlarda, yönetim değişikliklerinde, kimi zaman askeri üslerin konuşlandığı ülkelerde artan iç karışıklıklar ve sınır çatışmalarıyla görülmektedir.

4 Orta Asya Cumhuriyetlerine Makro Ekonomik Bakış

Soğuk Savaş sonrasında jeostratejik önemi artan Hazar Havzası ve Kafkasya Bölgesi'nde, artan bu öneme paralel ekonomik gelişmeler yaşanmamış, yoksulluk çoğu Bölge ülkesinde gündemin başında yer almıştır.

Yaşanılan iç çatışmalar yanısıra sınır çatışmaları, bu ülkelerde ekonomik anlamda zayıflamaya yol açmış, böylesine önemi artan bir bölgede 'istikrarsızlık' hegemonik güçler için bölgeye açılan kapının anahtarı olmuştur.

Bölgedeki istikrarsızlık, sadece iç çatışmaların yol açtığı politik istikrarsızlığı kapsamayıp, aynı zamanda gelir dağılımı dengesizliğinden kaynaklanan ekonomik istikrarsızlığı da kapsamaktadır. Bu eski sosyalist geçiş ekonomilerinde, demokrasinin yerleşmesinin ve kapitalist piyasa sistemine uyumdan kaynaklanan sıkıntılar yanında altyapısal yetersizlikleri nedeniyle küresel ticaret'e entegrasyon sorunları yaşanmaktadır.

BM ticaret verilerine göre; Güney Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin dünya mal ticaretindeki payı 2000 yılından beri çok fazla değişiklik gösterememiş ve 2010 yılında toplam ticaret haddi, dünya ticaretinin % 0,47'si olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, dünya ticaretine entegre olamadıklarını göstermektedir.

milyon, USD	2000			2010		
	İthalat	İhracat		İthalat	İhracat	
Dünya	6530032	6526644	-3388	15020635	14879177	-141458
Azerbaycan	1172	1745	573	6599	21325	14726
Kazakistan	5040	8812	3772	24024	57244	33220
Kırgızistan	558	511	-47	3228	1489	-1739
Tacikistan	675	784	109	4900	2306	-2594
Özbekistan	2697	2817	120	8386	11587	3201
Türkmenistan	v/y	v/y		v/y	v/y	
	10142	0,16%	14669	0,22%	47137	0,31%
					93951	0,63%

Tablo 2: Güney Kafkasya ve Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerinin Dünya Mal Ticaretindeki Yeri.

Kaynak: BM Uluslar arası Ticaret verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Dünya mal ticaretinde sözkonusu ülkeler analiz edildiğinde;

Azerbaycan'ın 2010 yılında mal ihracatının % 87'sinin petrol ve petrol ürünleri olduğu ve ihracatlarının yarısını İtalya, Fransa ve İsrail'e yaptığı görülmektedir.

Kazakistan'ın 2010 yılında mal ihracatının % 65'ini ham petrol oluştururken, petrol ürünleri hesaba alındığında bu oran % 71'e çıkmaktadır, ihracatının % 42,2'sini Çin, İtalya ve Fransa'ya yapmaktadır.

Kırgızistan'ın 2010 yılında mal ihracatının % 45'inin altından olduğu ve ağırlıklı olarak İsviçre, Birleşik Arap Emirlikleri ve Rusya Federasyonu'na ihracat yaptığı görülmektedir. Bu değerlendirme yapılırken dikkate alınması gereken bir diğer nokta, bu ülkelerin ihracatlarının dünya mal ticaretinde paylarının yok denecek kadar az olmalarıdır, en yüksek ihracat rakamı USD 57.244 milyon ile Kazakistan (%0,38), daha sonra da USD 21.325 milyon ile Azerbaycan'a (%0,14) aittir. Dünya mal ticaretindeki yerleri analiz edildiğinde, dünya ticaretiyle entegre olamadıkları, ihracatlarının ise sahip oldukları doğal kaynaklardan oluştuğu görülmektedir. Bu durum, bu ülkelerin sadece dünya ticaretine entegre olamadığını değil, aynı zamanda gelişemediğini de göstermektedir.

Bununla birlikte, doğal kaynaklara sahip olan ülkeler yabancı yatırım için temel hedef olduğundan, bu tür bölgelerde yabancı yatırım çekmek için yapısal reformlar yapılması büyümeyle eşdeğer tutulmaktadır.

Bölgedeki Çin yatırımları dikkat çekicidir. Nisan 1996 tarihinde Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistanla ekonomi ve güvenlik anlaşmaları imzalayan Çin, Bölgedeki yatırımlarına hız vermiştir (UNCTAD, World Investment Report 2011, s.66).

- Kazakistan (2006) ve Türkmenistan'dan (2009) Çin'e iki petrol ve doğalgaz boruhattı inşaa edilmiş,
- Türkmenistan'da, Çin Ulusal Petrol Şirketi (China National Petroleum Corporation) için petrol ve

doğalgaz bulma anlaşması yürürlüğe girmiş,

- 2009 yılında Kazakistan'da China Investment Corporation, KazMunaiGaz'ın % 14,5 senedini, CNPC Mangistaumunaigaz'ın % 49 hissesini almıştır.
- Çin'in Tebian Electric Apparatus firması, Kırgızistan ve Tacikistan'da elektrik nakil hattı inşaa etmiş, aynı zamanda Tacikistan'ın Pamir Dağlarında altın, gümüş, bakır ve tunsten çıkarma hakkı elde etmiştir,
- XD Grup (Çin), Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te elektrik sistemini modernize etmektedir,
- CNPS, devlet'e ait Kazatomprom şirketinin Kazakistan'da uranyum üretim yatırımına ortak olmuştur,
- China Guangdong Nuclear Power Corporation, Özbekistan, Navoi'de uranyum geliştirme işine ortak olmuştur.

Görüldüğü gibi, dünya ticaretine entegre olmayan söz konusu geçiş ekonomilerindeki doğal kaynaklar ve doğal kaynakların işlenmesi, yabancı yatırım için cazip bir alan oluşturmaktadır. Kona'nın belirttiği gibi, Rusya'nın etkisinin azalması sayesinde Bölge'de hem Batı, hem Japonya, Çin, hem Türkiye, İran, Pakistan, Hindistan gibi bölge devletleri bu yeni oyunda yerlerini almışlardır (Kona, 2002a: s.113).

Geçiş ekonomilerindeki bir diğer gerçek ise ekonominin gizli yüzü ile ilgilidir. 1990 sonrasında güçlü olmayan ekonomik yapıları, gelir dağılımı dengesizlikleri ve politik sorunlardan da kaynaklanan istikrarsız görünümle Güney Kafkasya ve Orta Asya Bölgesi'ndeki geçiş ekonomileri bu istikrarsızlık ile ters orantılı olarak kayıtdışı ekonominin bir çıkış yolu olarak benimsendiği ülkeler olmuşlardır.

	Azerbaycan	Kazakistan	Tacikistan	Özbekistan	Türkmenistan	Kırgızistan
Nüfus, 000, 2009	8.977	15.568	7.469	27.911	5.353	5.317
GSYH, mi \$, 2009	43.076	113.620	4.982	33.461	v/y	4.683
Büyüme Oranı, 1992-2010	9,68 %	5,20 %	3,70 %	4,82 %	4,57 %	3,06 %
GSYH kb,USD	4.798	7.298	667	1.199	3.451	881
Gini endeksi	16,8	30,9	v/y	v/y	v/y	33,5
İşsizlik	6,5 %	12,8 %	v/y	v/y	v/y	8,3%

Tablo 3: Güney Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin seçilmiş ekonomik verileri.

Kaynak: UNDP, Human Development Reports Statistics ve IMF, World Economic Outlook Database.

Başta uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, kadın ticareti olmak üzere geniş bir yelpazeye yayılan 'kayıtdışı ekonomi' bu geçiş ekonomilerinin dinamiği haline gelmiştir.

SSCB'nin çöküşünün en önemli sonuçlarından biri, Balkanlardan Kafkasya'ya kadar istikrarsızlık dalgasının oluşmuş olması ve sınırları Afganistan'a kadar uzanan 'çok rotalı suç otoban'ı sayılan 'yeni İpek yolu'nun oluşumudur (Glenny,2008:s.5).

Hazar ve Karadeniz'e çıkış kapısı olmaları, Afganistan çıkışlı uyuşturucu ticaretinde transit ülke olmaları Güney Kafkasya ülkelerinde sadece taşımacılığı değil, aynı zamanda uyuşturucu kullanımını da artırmıştır (INCB, 2010a: s.92).

Uluslararası Uyuşturucu Denetim Kurulu'nun Yıllık Raporu'na göre; 2009 yılında Afgan uyuşturucusunun tahmini % 25'i Orta Asya'dan geçmiştir. Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Azerbaycan'da 2009 yılında ele geçirilen uyuşturucu oranı % 13,4 gerileyerek 49,9 tondan (2008) 43,2 ton'a düşmüştür (INCB, 2010B: s.97). Rapora göre; bazı ülkelerde yaşanan iç ve sınır çatışmalarının şiddetlendirdiği politik istikrarsızlık, yetersiz sınır kontrolleri, dağlık coğrafya, yasadışı göç, kaçakçılık, kara para aklama, uyuşturucu yetiştirme ve ticaretini de kapsayan her türlü suç dalgasının artmasına yol açmıştır. Raporda işaret edilen suç türlerine hiç kuşkusuz silah ticaretini de eklemek doğru olacaktır. Aynı zamanda, Bölge'de ve aslında çoğu geçiş ekonomisinde kadın ticaretinin de gölge ekonominin önemli bir unsuru olduğu gözden kaçmamalıdır. Yargı sistemindeki eksiklikler de, bu tür yasadışı faaliyetlerin artmasına yol açmaktadır (Kona, 2002b: s.106).

5 Sonuç

Soğuk Savaş sonrasında, Rusya etkisinin azaldığı eski Sovyet Cumhuriyetlerine Batı'nın bakışı değişmiştir. Batı'nın değişen bakış açısının en önemli göstergelerinden biri NATO'nun genişleme politikalarında en önemli yeri Kafkasya ve Orta Asya'nın almasıdır. Rusya'nın enerji politikaları yönünden kritik öneme sahip olan Bölgedeki etkinliği azaltılmak istenirken, buna paralel Bölgedeki ülkelerin ittifaka dahil olması veya dahil olma ümitleri enerji güvenliğinin sağlanması ve stratejik üstünlük sağlanması için hayati rol oynamaktadır. Bununla birlikte, Bölgedeki ülkeler etnik sorunlar ve sınır çatışmaları nedeniyle henüz İttifak'a dahil olamamakta, bununla birlikte Bölgede avantajlı konuma gelmek isteyen Batı yanı sıra Çin de Bölgedeki çıkarlarını maksimize etmeye çalışmaktadır.

Bölge'de ekonomik ve politik istikrarsızlık yaratan çatışmalar ve çatışma potansiyeli, NATO'nun yeni stratejik

konsepti paralelinde düşünüldüğünde herhangi bir etnik veya dini çatışma nedeniyle alan dışı müdahale olasılığı ve sonrasında ise çatışma sonrası toplumlarda oluşan uluslar-üstü kurumların denetim ve hakimiyetinde bir yapı mümkün gözükmemektedir.

Post-modern dünyanın çatışma ortamlarında, ulus-devletin parçalanması ile sonuçlanması kuvvetle muhtemel iç çatışmaların en önemli sonuçlarından bir başkası ise politik istikrarsızlığın oluştuğu veya arttığı, güvenlik açıklarının oluştuğu bir ortamda gölge ekonominin işlerliğidir. Gölge ekonomi, sadece çatışma döneminde değil, çatışma sonrasında da o ülkenin dinamiği haline gelmektedir. Soğuk Savaş sonrası süreçte, merkezi planlama sisteminden kapitalist sisteme uyarlanmaya çalışan ve bu yolda reformlar yapan geçiş ekonomilerinin büyük bir kısmında gölge ekonomi işlerlik kazanmıştır. Çatışma ortamında ortaya çıkan istikrarsızlık, gölge ekonominin o ülkenin dinamiği haline gelmesine yol açmakta, suç dalgasının yayılmasına zemin hazırlamaktadır.

Makroekonomik sorunlar, politik belirsizlik ve istikrarsızlığın süreklilik kazanması, jeostratejik önemi artan bu coğrafya'nın küresel dünyaya entegrasyonunda zorluklar yaratmaktadır. Küresel dünyaya entegrasyon, sahip olunan doğal kaynaklar veya boru hatları geçiş yollarının bu coğrafya'da başlaması veya transit ülke olmalarına paralel aslında ekonomik anlamda gelişmeleri gerekirken, güç savaşının ortasında bulunan bu ülkelerdeki iç çatışmalar veya sınır savaşları nedeniyle artan bölgesel istikrarsızlık bütünleşmeyi engelleyici bir unsur olarak belirmektedir. Öte yandan, bu ortam gölge ekonomisinin yerleşmesini ve ivme kazanmasını sağlarken; bu kapsamda yer alan uyuşturucu ve silah ticareti, kadın ticareti yanısıra iç çatışmaların NATO'nun yeni tehdit algılamaları içinde tanımlanması bölgedeki risk potansiyelini artırmaktadır.

Bu bağlamda, NATO'nun genişleme politikasında öncelikli bölge olmasına rağmen, bölge ülkelerinin istikrarsız ortamları nedeniyle İttifak'a üyelikten ziyade 'Barış İçin Ortaklık (PfP)' kapsamındaki projelere dahil edilmesi, bu ülkelerdeki kargaşanın artma potansiyeline işaret etmektedir.

Geçiş ekonomisi olarak adlandırılan bu ülkeler, liberal düzene uyum sürecinde yapısal zorluklar yaşamakta, sahip oldukları doğal kaynaklar ve petrol-doğalgaz boru hatlarının geçiş ülkesi olmalarından kaynaklı hakimiyet politikalarının hedefi olduklarından ekonomik anlamda gelişme gösterememekte, politik istikrarsızlık ekseninde dünyanın gerisinde kalmaktadırlar. Bölgenin jeostratejik önemi, coğrafi sınırların bir yanda Afganistan'a, diğer yanda Karadeniz'in öteki kıyısında Balkanlara komşu olması, bu ülkelerdeki istikrarsızlık ve kaos ortamının yayılma riskini taşımakla beraber hedef bölge konumunda olması sebebiyle de bugün olduğu gibi yarın da güç savaşlarının hedefinde olacağını göstermektedir.

Kaynakça

- Arı, 1996. **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**. Marmara Kitap Merkezi, 7.Baskı, İstanbul.
- BP. BP Statistical Data, 22.05.2011, www.investis.com
- European Dialogue. Caspian Pipelines Map, <http://www.eurodialogue.org/International-Security-Influence-Fuel-Energy-Complex-Caspian-Region>
- IMF, World Economic Outlook Database, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/weoselgr.aspx>
- INBC, 2010. **Report of the International Narcotics Control Board for 2010**.
- Garnett, 1997. "Russia and Its Borderlands: A Geography of Violence," *US Army War College Quarterly*, Spring 1997, Vol XXVII, pp 4-21.
- Glenny, 2008. **McMafia, Crime Without Frontiers**. The Bodley Head, London
- Khagani, 2007. "Geopolitics and Energy Security in the Caspian Region," *The Journal of the Study of Modern Society and Culture*, N:38.
- Kona, 2002. **Türkiye-Orta Asya İşbirliği: Stratejiler ve Gelecek Senaryoları**. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Lackowski, 2007. "Foreign Military Bases in Eurasia," SIPRI Policy Paper, No:18.
- Maidan news, <http://maidan.org.ua/news/list.php3?bn=&site=agora>
- Msn news, <http://news.in.msn.com>
- Peksarı, 2007. **NATO'nun Değişen Konsepti**. Asil Yayın, Ankara.
- Primakov, 2007. **Politikanın Mayınlı Tarlası**. Selis Kitaplar, İstanbul.
- Radio Free Europe, <http://www.rferl.org/content/article/1075768.html>
- UN. Uluslararası Ticaret veritabanı, <http://comtrade.un.org/pb/>
- UNDP, Human Development Reports Statistics, <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/UZB.html>
- UNCTAD. **World Investment Report 2011**.
- Yevseyev. "International Security and its Influence on Fuel and Energy Complex of Caspian Region," <http://vestikavkaza.ru/>
- Wikipedia. **Colour Revolution**, http://en.wikipedia.org/wiki/Colour_revolution